

కందుకూరి వీరేశలింగం

రచన

చిల్లర భవానీదేవి

ప్రచురణ

శ్రీ మానస సల్లకేశన్

శ్రీపతి సూర్యనారాయణ వీధి

గవర్నరుపేట :: విజయవాడ - 520 002.

కందుకూరి వీరేశలింగం

చిల్లర భవానీదేవి

శ్రీ మానస ప్రచురణ

ప్రథమ ముద్రణ

మే - 2001

వెల. రు. 14-00

లోపలి బొమ్మలు } కరుణాకర్
ముఖ చిత్రం }

All Rights including subject matter and
Title style are reserved with the publishers.

కందుకూరి వీరేశలింగం

కొంతమంది మహనీయులు చిరంజీవులు.
వాళ్ళు చేసిన మంచిపనులే వాళ్ళను చిరంజీవుల్ని
చేస్తాయి. ప్రజల మేలుకోరి కష్టాల కోర్చి వెలుగు
చూపటం వాళ్ళ నైజం. వాళ్ళ విజయాలే వాళ్ళకి
ఆనందం ఇస్తాయి. మహనీయులు సాహిత్యం
ద్వారా, సమాజసేవ ద్వారా, ఉద్యమాల ద్వారా
కృషిచేస్తారు. ఇలా సమాజసేవ చేసిన మహనీయు
లలో కందుకూరి గొప్పవాడు.

కందుకూరి వీరేశలింగం తలుచుకోకపోతే మన
సమాజం ఇంకా దురవస్థలో ఉండేది. మంచి

ఆలోచన రావటం వేరు. దానిని ఆచరణలో
పెట్టటం వేరు. సంఘంలో ఉన్న మూఢనమ్మకాన్ని
ఎదిరించా లంటే గుండె ధైర్యం ఉండాలి.

వీరేశలింగం తల్లిపున్నమ్మ. తండ్రి సుబ్బారాయుడు.
కందుకూరి 1848 ఏప్రిల్ 16వ తేదీన జన్మించారు.
చిన్నతనంలోనే తండ్రిని కోల్పోవటం వల్ల
పెదతండ్రిగారి పోషణలో పెరిగారు. అనారోగ్యంగా
కన్పించినా గుండెద్దెర్యం ఎక్కువ. ఏకసంతాగ్రాహి.
సాహిత్యం అంటే అభిమానం ఎక్కువ. చదువంటే
అమిత ఆసక్తితో ఎన్నో బహుమతులను కూడా
పొందాడు.

కందుకూరికి తమ కుటుంబంలోని మానవత్వ
భావన చాలా నచ్చింది. కులాలు మతాలు
లెక్కచేయని కుటుంబం వారిది. ఆ ప్రభావం

కందుకూరిపై చాలా ఉంది. 12 సం॥ల వయసులో

రాజమహేంద్రవరంలోని ఇంగ్లీషు పాఠశాలలో

చేరాడు. సూటిగా పోయే మనస్తత్వంతో తప్పుచేస్తే
ఉపాధ్యాయులను కూడా ఎదిరించేవాడు. తన
ఆలోచనపట్ల నమ్మకం హెచ్చు. ఉపాధ్యాయులకు
కూడా అతడంటే ప్రేమ.

చిన్నవయసులోనే దైవం ఒకడేననీ, అన్ని
మతాలు ఒకటేనని గుర్తించారాయన. దయ్యా
లంటే నమ్మకం ఉండేదికాదు. స్త్రీలపరిస్థితి
గురించి ఎంతో ఆలోచించేవాడు. వితంతువులకు
వివాహాలు జరగాలని ఆశించేవాడు. స్త్రీకి విద్య
కావాలని చర్చించేవాడు. ఆ రోజుల్లో భర్తమరణిస్తే
అతని శవంతో భార్యను దహింపజేసే 'సత్తి'

ఆచారం ఉంది. రాజారామమోహనరాయ్ దానిని
తీవ్రంగా ఖండించారు. ఇది వీరేశలింగం దృష్టిని
కూడా ఆకర్షించింది.

రాజారామమోహన్ రాయ్ నుండి మత
సంస్కరణ, 'సతి' నిషేధం, ఇంగ్లీషు నేర్పటం
నేర్చుకున్నారు కందుకూరి. 1861లో రాజ్య
లక్ష్మమ్మతో కందుకూరి వివాహం జరిగింది.
ఆమెకు మొదట్లో కొన్ని మూఢాచారాలున్నా భర్త
సహచర్యంతో అవి వదిలిపోయాయి. అతని
భావాలు, తెలివి ఆమెకూ అలవడ్డాయి. ఆ బ్రిటిషు
ప్రభుత్వకాలంలో జరుగుతున్న క్రైస్తవప్రచారం

హిందూ మతాచారాలను విమర్శించటం అతనికి
బాధగా ఉండేది.

1870లో వీరేశలింగం మెట్రిక్ పాసయ్యాడు.

1871లో రాజమండ్రి పాఠశాలలో సహాయ
ఉపాధ్యాయులుగా చేరాడు. 25 రు. జీతం వచ్చేది.

1872లో ఆంగ్ల పాఠశాలలో ప్రధాన ఉపాధ్యాయు

నిగా చేరేనాటికి పత్రికలలో వ్యాసాలు రాశారు.

అమావాస్యనాడు ఉద్యోగంలో చేరటం, అరటి

చెట్టు గెల మధ్యలో వేసినా నరక కుండా

ఉంచటం, ఇటువంటి పనుల ద్వారా మూఢ

నమ్మకాలను తొలగించుకున్నారు. 'గోదావరి విద్యా

ప్రబోధిని'కి సహాయ విలేఖరిగా పనిచేశారు.

'రాజశేఖర చరిత్ర' అనే తొలి తెలుగు నవల

రచించారు. సమాజంలోని కుట్ర, కుళ్ళు, కుతంత్రాలకు దర్పణం ఆ నవల.

“రాజశేఖర చరిత్ర”తో బాటు “సత్యరాజా పూర్వ దేశయాత్ర”, “సత్యవతీ చరిత్ర”. “చంద్రమతీ చరిత్ర” నవలలు రాశారు. మతం పేర జరిగే అన్యాయాలూ, అచారాల పేరిట జరిగే మోసాలు. కపట సన్యాసులు అనవలల్లో కనిపిస్తారు. స్త్రీ విద్య కోసం తపన కూడా కనిపిస్తుంది.

ఆ రోజుల్లో స్త్రీలు గడప దాటటం నేరం. ఆమె పిల్లల్ని కని, ఇల్లు చూసుకునే పనిమనిషిగా

ఉండేది. ఈ భావాన్ని కందుకూరి అంగీకరించ
లేదు. విద్యలేని మనిషి వింత పశువు అన్నా

రాయన. 'స్త్రీకి విద్యకావాలి' అనే ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. కొందరు సనాతనులు వ్యతిరేకించారు. కానీ కొందరు ఆయనకు సహకరించారు. సభలు సమావేశాల్లో స్త్రీవిద్య చర్చనీయాంశం అయింది. 1874లో ధవళేశ్వరంలో బాలికల కోసం పాఠశాల స్థాపన జరిగింది.

అది నిజంగా సుదినం. సాహసం కూడా. క్రమంగా స్త్రీలలో విద్యపట్ల ఆసక్తి పెరిగింది. 1875 లో కందుకూరి 'వివేక వర్ధని'ని ప్రారంభించారు. కథలు, వ్యాసాలు, నాటకాలు, నవలా సీరియల్స్ ద్వారా ఆ పత్రిక సేవలను అందించింది. వివేకాన్ని

పెంచుతూ సంఘంలోని దుర్మార్గాన్ని కలంతో
ఎదుర్కొన్నారు కందుకూరి. ఆయన ప్రతిమాట దేశ
భవిష్యత్తుకు బాట అయింది. రాజ్యలక్ష్మమ్మ
కందుకూరికి కుడిభుజంగా సేవ, ప్రేమలను
అందించింది..

వీరేశలింగం గార్కి విద్యార్థుల సహకారం
పూర్తిగా అందింది. ఆయనను వాళ్ళు కంటికి
రెప్పలా చూసేవారు. గుండెబలాన్ని నింపేవారు.
1874లో ఆదర్శ విద్యాసంఘాల ఆశయాలన్నీ
కందుకూరి భావాలే! 1875లో వివేక వర్ధని పత్రికకు
రాజమహేంద్రవరంలో ప్రెస్ ఒకటి ఏర్పాటు చేయ

బడింది. ప్రాచీన కవుల నాటకాలు, చరిత్రలు, వ్యాసాలు ఈ పెన్లోనే ముద్రించా రాయన.

1875లో కాళిదాసు “శాకుంతలాన్ని” కందుకూరి తెలుగులోకి అనువదించారు. సాహిత్య రంగంలో ఒక చక్కని బాట చూపారు. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు పద్యకావ్యాలు, ప్రకృతి శాస్త్రం, చరిత్ర, పురాణఇతిహాసాలు రచించారు. అధ్యయనం చేశారు. నాటకాలంటే ప్రజలకు ఆసక్తిని పెంచారు.

ఆంగ్లేయుల పరిపాలన వల్ల ఇంగ్లీషు భాష భారతదేశంలో వృద్ధి అయింది. ఆచార వ్యవహారాలలో ప్రజలు మారారు. సాహిత్యం,

విద్యారంగంలో కూడా మార్పు తప్పనిసరి
అయింది. 1876 లో తన భావాల ప్రచారానికి
“హాస్యసంజీవని” అనేపత్రిక ప్రారంభించారు.
వ్యంగ్యంగా మూఢనమ్మకాలను ఖండించటం
దీని లక్ష్యం. స్త్రీలను వేశ్యావృత్తి నుండి విముక్తి
చేయాలనీ, వీరేశలింగం ఎంతో ప్రయత్నించారు.
స్త్రీ స్వేచ్ఛకోసం విద్యను ఆయుధంగా చేశారాయన.

భర్త చనిపోతే వైధవ్యం స్త్రీకి శాపంగా మారింది.
వితంతు వివాహాలను వీరేశలింగం గారు
స్వయంగా చేయించారు. భర్త మరణిస్తే భార్యను
ఊరేగించారు. మత్తు పానీయాలు తాగించి

మంటల్లోకి భర్తతో పాటే దహనం చేసేవారు.

అనాడు ఉన్న ఈ 'సతి'ని రూపు మాపటానికి

కందుకూరి శాయశక్తులా కృషి చేశారు. తెల్లని బట్టలు
ధరించి, ఆభరణాలు విడిచి, శుభకార్యాలకు
దూరమైన వితంతువులు చాలామంది పసివాళ్ళే!
వాళ్ళకి పునర్వివాహాలు తప్పు కాదని ఆయన ఎంతో
నచ్చజెప్పారు.

సంఘసేవతోబాటు సాహిత్యసేవ నిరంత
రాయంగా చేశారాయన “రసిక జన రంజనం,”
“శుద్ధాంధ్రోత్తర రామాయణము”, “శుద్ధాంధ్ర
భారతసంగ్రహం” రచించారు. అంతేకాక
“శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిర్వచన నైషధం” గ్రంథం వారి
గొప్ప తనానికి ఉదాహరణగా ఉంది. ఆంధ్ర

దేశంలో తొలిసారి నాటకాలు ప్రదర్శించిన ఘనత
ఆయనదే! 1880లో “వ్యవహారబోధిని” అనే ప్టీడరు

నాటకాన్ని విజయనగరం మహారాజా వారి బాలికా
పాఠశాలలో ప్రదర్శింపజేశారు.

వీరేశలింగం గారి నాటక సమాజం 1880లో
స్థాపించబడింది. 'చమత్కార రత్నావళి' అనే
అనువాద నాటకాన్ని రచించారు. దీనికి మూలం
ఇంగ్లీషులో షేక్స్పియర్ రాసిన "ది కామెడీ ఆఫ్
ఎర్రర్". 1880 తర్వాతి రచనలన్నీ ప్రజాక్షేమం
కోసమే వ్రాశారు. తొలిసారిగా హేళన, తీవ్ర విమర్శ
లతో, కూడిన ప్రహసనాలను రాసి ప్రదర్శింప
జేశారు. వీరేశలింగంగాడు సంఘసేవలో ఎన్నో

అవమానాలనూ, కష్టాలనూ ఎదుర్కొన్నారు.

అయినా లొంగక రాజీకి దిగక చివరి దాకా

నిలిచారు.

సమాజంలో జరుగుతున్న ప్రతి అన్యాయం

వారి కలంలో పలికేది. మనిషిలోని స్వార్థంపట్ల

వారికలం ఏహ్యభావం కురిపించేది. కందుకూరి

మొత్తం 12 నాటకాలు రచించారు. సాహిత్యం

ద్వారా మనిషికి జ్ఞానం లభిస్తుందని ఋజువు

చేశారు. షేక్స్పియర్ ఆంగ్ల రచనలను

భారతదేశానికి వీలుగా చేసి రచించారు. 'హిత

కారిణీ సమాజం' స్థాపించి సేవాసక్తి ఉన్నవారి
ఆశయాలకు వీలు కల్పించారు.

1910 లో వీరేశలింగంగారి భార్య మరణించినా
కుంగిపోక ఆమెకు హృదయపూర్వక నివాళి
అర్పించి తన సేవను కొనసాగించారు. వీరేశలింగం
గారు మొత్తం 35 మంది వితంతువులకు వివాహం
జరిపారు. మానవతావాదిగా, ఇన్ని మంచి పనులు
చేసిన కందుకూరి 1919 లో తన 72 వ ఏట
అమరజీవి అయినారు. వారి స్వీయచరిత్ర మూడవ
భాగంలో 48 పేజీలు మాత్ర మేరాశారు. ఈరోజు

స్త్రీలు విద్యావంతులై అన్ని రంగాలలో పురుషుల
లతో సమానంగా ఉన్నారు. దీనికి కారకులు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులే! స్త్రీ జాతి వారికి
చాలా ఋణపడి ఉంది. స్త్రీలకు నిజంగా ప్రాతః
స్మరణీయుడు కందుకూరి. ఆయన బాట మన
కర్తవ్యం.

★ ★ ★

